

ΣΑΗΕΝΤΟΛΟΓΙΑ

Μια Θρησκεία στη Νότια Αφρική

David Chidester

Καθηγητής Συγκριτικής Θρησκευογίας

Πανεπιστήμιο του Κέιπ Τάουν

Νότια Αφρική

Οκτώβριος 1995

ΣΑΗΕΝΤΟΛΟΓΙΑ

Μια Θρησκεία στη Νότια Αφρική

ΣΑΗΕΝΤΟΛΟΓΙΑ
ΜΙΑ ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΣΤΗ ΝΟΤΙΑ ΑΦΡΙΚΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I.	Εισαγωγή	1
II.	Η Αναγνώριση μιας Θρησκείας	4
III.	Θρησκευτικές Πεποιθήσεις	6
IV.	Θρησκευτικές Τελετουργίες	10
V.	Θρησκευτική Ηθική	12
VI.	Θρησκευτικά Βιώματα	14
VII.	Θρησκευτική Οργάνωση	16
VIII.	Η Σαηεντολογία στη Νότια Αφρική	19
IX.	Βιβλιογραφία	22

ΣΑΗΕΝΤΟΛΟΓΙΑ

Μια Θρησκεία στη Νότια Αφρική

David Chidester
Καθηγητής Συγκριτικής Θρησκευσιολογίας

Πανεπιστήμιο του Κέιπ Τάουν
Νότια Αφρική

Οκτώβριος 1995

Ι. Εισαγωγή

Οι θρησκείες, ανάμεσα στα άλλα, αποτελούν μοναδικά πειράματα του ανθρώπου που ως σκοπό έχουν τη δημιουργία ιερού χρόνου και ιερού χώρου. Οι θρησκείες καθορίζουν ποιες είναι οι άγιες ημέρες ενός ιερού ημερολογίου, ώστε να τους δίνεται ιδιαίτερη προσοχή, να γίνεται κάποιος εορτασμός ή κάποια αναμνηστική τελετή. Οι θρησκείες επίσης καθορίζουν ιερούς τόπους –τόπους λατρείας, τόπους συγκέντρωσης, τόπους προσκυνήματος– με σκοπό να τελείται εκεί ένα ειδικό είδος τελετουργίας. Τα ανθρώπινα όντα, με τη συμμετοχή τους στον ιερό χρόνο και χώρο, υλοποιούν στην επίγεια ζωή τη θρησκευτική τους αφοσίωση.

Όλες οι θρησκείες, ακόμη και τα «νέα θρησκευτικά κινήματα», βρίσκουν τρόπους για να δημιουργήσουν ιερό χρόνο και ιερό χώρο. Στο διεθνές ιερό ημερολόγιο της Εκκλησίας της Σαηεντολογίας, για παράδειγμα, η 11η Νοεμβρίου χαρακτηρίζεται ως «Εθνική Ημέρα Ίδρυσης για τη Νότια Αφρική» και γιορτάζεται η εγκαθίδρυση της πρώτης εκκλησίας της Σαηεντολογίας στη Νότια Αφρική, της εκκλησίας δηλαδή

που ιδρύθηκε στο Γιοχάνεσμπουργκ το 1957. Παρόλο που διαλέξεις για τη Σαθεντολογία είχαν παρουσιαστεί στο Γιοχάνεσμπουργκ ήδη από τις αρχές του 1955, η ίδρυση της πρώτης εκκλησίας εκεί σηματοδότησε την αρχή της οργανωμένης θρησκευτικής ζωής της Σαθεντολογίας στη Νότια Αφρική.

Η Εκκλησία, μετά από μια δεκαετία και πλέον ανάπτυξης, αντιμετώπισε την αντίδραση της κυβέρνησης της Νότιας Αφρικής. Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Υγείας, μια επίσημη κρατική Εξεταστική Επιτροπή συγκλήθηκε στο χρονικό διάστημα μεταξύ Απρίλιο του 1969 και Δεκέμβρη του 1970, για να διερευνήσει την Εκκλησία της Σαθεντολογίας. Με την υποβολή της έκθεσής της το 1972, η επιτροπή εξέδωσε την αστήρικτη σύσταση που ανέφερε ότι η Σαθεντολογία δε θα πρέπει να αναγνωρίζεται νομίμως ως εκκλησία ή θρησκεία στη Νότια Αφρική.

Ωστόσο, παρά την προτροπή αυτής της επιτροπής, επιτράπηκε στην Εκκλησία της Σαθεντολογίας να καταχωριστεί ως μη κερδοσκοπικός οργανισμός. Στο διεθνές ιερό ημερολόγιο της Σαθεντολογίας, η 16η Ιανουαρίου σηματοδοτεί την εορτή «Ημέρα της Αναγνώρισης στην Αφρική», σε ανάμνηση εκείνης της ημέρας του 1975, κατά την οποία η Εκκλησία της Σαθεντολογίας αναγνωρίστηκε ως μη κερδοσκοπικός οργανισμός στη Νότια Αφρική. Η Εκκλησία περιμένει, όμως, πλήρη νομική αναγνώριση, ως *αληθινή* θρησκεία στη Νότια Αφρική, ανάλογη με την αναγνώριση που η Σαθεντολογία έχει λάβει σε άλλα μέρη του κόσμου. Όταν συμβεί αυτό, μια νέα εορτή θα μπορούσε να προστεθεί στο διεθνές ιερό ημερολόγιο της Εκκλησίας της Σαθεντολογίας.

Όσον αφορά τη δημιουργία ιερού χώρου, η Εκκλησία της Σαθεντολογίας έχει εγκαθιδρύσει τόπους λατρείας στα περισσότερα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας. Σύμφωνα με το παράδειγμα της πρώτης εκκλησίας στο Γιοχάνεσμπουργκ, εκκλησίες της Σαθεντολογίας ιδρύθηκαν στο Κέιπ Τάουν το 1961, στο Πορτ Ελίζαμπεθ το 1962, στο Ντέρμπαν το 1963 και στην Πρετόρια το 1968. Ακόμη μια εκκλησία ιδρύθηκε στο Γιοχάνεσμπουργκ το 1981, για να προσφέρει τις υπηρεσίες της στο προάστιο Γιοχάνεσμπουργκ Νορθ. Αυτές οι εκκλησίες, όπως κάθε ιερός τόπος, είναι τόποι για την ανάπτυξη ξεχωριστών ειδών θρησκευτικής δραστηριότητας. Πιστοποιημένοι λειτουργοί, σ' αυτές τις εκκλησίες, προσφέρουν μια ευρεία κλίμακα θρησκευτικών υπηρεσιών, στις οποίες περιλαμβάνονται οι κυριακάτικες λειτουργίες, οι ποιμαντορικές συμβουλές, οι τελετές γάμων, ονοματοδοσίας και κηδειών, που κάνουν αυτούς τους τόπους κέντρα ζωτικής σημασίας για τη θρησκευτική ζωή της Σαθεντολογίας.

Επομένως, η Σαηεντολογία, όπως και κάθε άλλη θρησκεία, είναι ένα μοναδικό πείραμα του ανθρώπου, όσον αφορά την παραγωγή ιερού χρόνου και ιερού χώρου. Όμως, όπως και κάθε άλλη θρησκεία, η Σαηεντολογία είναι, επίσης, ένα μοναδικό πείραμα του ανθρώπου, όσον αφορά το γεγονός ότι έχει ως επίκεντρο τον άνθρωπο. Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει η ίδια η εκκλησία, η Σαηεντολογία είναι μια «εφαρμοσμένη θρησκευτική φιλοσοφία. Ο στόχος της είναι να φέρει το άτομο σε θέση να κατανοήσει τον εαυτό του και τη ζωή του ως πνευματικό ον και σε σχέση με το σύμπαν ως σύνολο».¹ Με άλλα λόγια, η Εκκλησία της Σαηεντολογίας αναπτύσσει έναν θρησκευτικό τρόπο για να έχει ως επίκεντρο τον άνθρωπο, πράγμα που γίνεται αντιληπτό μέσα στα πλαίσια των πλευρών της ζωής που είναι ιερές και υπερβαίνουν τον άνθρωπο.

Οι κλασικοί ακαδημαϊκοί ορισμοί για τη θρησκεία τείνουν να επικεντρώνονται είτε στα χαρακτηριστικά που υπερβαίνουν τον άνθρωπο είτε στα ιερά χαρακτηριστικά του κόσμου της θρησκείας. Σύμφωνα με μια προσέγγιση του ορισμού της θρησκείας, που μπορεί να βρεθεί στο έργο του ανθρωπολόγου του 19ου αιώνα, Ε. Μπ. Τέιλορ, θρησκεία είναι, στην ουσία, μια ενασχόληση με την υπέρβαση των ικανοτήτων του ανθρώπου. Σύμφωνα με αυτά τα πλαίσια, θρησκεία είναι ένα σύνολο πεποιθήσεων και πρακτικών σε σχέση με τα πνευματικά, υπερφυσικά ή υπεράνθρωπα όντα που ανυψώνονται πάνω και πέρα από το συνηθισμένο επίπεδο της ανθρώπινης ύπαρξης. Σύμφωνα με μια άλλη προσέγγιση του ορισμού της θρησκείας, η οποία μπορεί να βρεθεί στο έργο του κοινωνιολόγου Εμίλ Ντουρκχάιμ, η θρησκεία είναι ένα σύνολο πεποιθήσεων και πρακτικών που σχετίζονται με ένα ιερό κεντρικό σημείο που ενώνει μια ανθρώπινη κοινότητα. Από αυτή την οπτική, η θρησκεία προσδίδει στη ζωή μια ιερή σημασία και ισχύ μέσα από την πίστη σε μύθους και δόγματα, μέσα από τις πρακτικές των τελετουργιών και της ηθικής, μέσα από τα προσωπικά βιώματα και μέσα από τις μορφές της κοινωνικής οργάνωσης.²

Βεβαίως, η Εκκλησία της Σαηεντολογίας, η οποία αναπτύχθηκε από τις τεχνικές της πνευματικής θεραπείας της Διανοητικής, που είχαν διατυπωθεί μέχρι το 1950 από τον ιδρυτή της, τον Λ. Ρον Χάμπαρντ, μπορεί να οριστεί ως θρησκεία με γνώμονα τους καθιερωμένους ορισμούς. Ωστόσο, οι ακαδημαϊκές συζητήσεις έχουν την τάση να αγνοούν τις πολιτικές δυνάμεις που παρακινούν την άρνηση και την αναγνώριση, πράγματα που εμπλέκονται με τον καθορισμό μιας θρησκείας. Επομένως, πριν περιγράψουμε τα βασικά χαρακτηριστικά της θρησκείας της Σαηεντολογίας, θα χρειαστεί να αναλογιστούμε, εν συντομία σε αυτό το σημείο, τη γεμάτη αγώνες ιστορία της αναγνώρισης της θρησκείας στη Νότια Αφρική.

II. Η Αναγνώριση μιας Θρησκείας

Στις συζητήσεις στον δυτικό κόσμο, ο όρος «religion» (θρησκεία) ήταν πάντοτε προβληματικός. Η αρχαία λατινική ρίζα του όρου «religion», η λέξη «*religio*», υποδεικνύει έναν αυθεντικό τρόπο δράσης: προσεκτικά, πιστά και με σχολαστική προσοχή στη λεπτομέρεια. Αυτός ο αυθεντικός τρόπος δράσης, παρ' όλα αυτά, είχε οριστεί μέσω του αντίθετου του όρου, του όρου «*superstitio*», που σημαίνει ένα είδος συμπεριφοράς που υποκινείται από την άγνοια, τον φόβο και την απάτη. Όπως παρατήρησε ο γλωσσολόγος Εμίλ Μπενβενίστ, «η ιδέα που εκφράζεται με τον όρο “religion” απαιτεί την αντίθετή της ιδέα, που εκφράζεται με τον όρο “superstition” (δεισιδαιμονία)». ³ Αναπόφευκτα, η διάκριση ανάμεσα στη θρησκεία και τη δεισιδαιμονία, ανάμεσα δηλαδή στο αυθεντικό και στο δόλιο, το γνωστό και το άγνωστο, εμπίπτει στη βασική αντίθεση ανάμεσα σε «εμάς» και σε «εκείνους». Σε αυτή την αντίθεση, η αυθεντική θρησκεία αποδίδεται σε «εμάς», ενώ οι πεποιθήσεις και οι πρακτικές που βασίζονται στην άγνοια, στον φόβο και στην απάτη, πράγματα που χαρακτηρίζουν τη δεισιδαιμονία, αποδίδονται σε «εκείνους».

Όσον αφορά το νότιο τμήμα της Αφρικής, αυτή η εννοιολογική αντίθεση ανάμεσα στη θρησκεία και τη δεισιδαιμονία αναφερόταν, επί μεγάλο χρονικό διάστημα, στις εκθέσεις που συνέταξαν Ευρωπαίοι μελετητές σχετικά με τις πεποιθήσεις και τις πρακτικές των ιθαγενών της Αφρικής. Κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα, οι Ευρωπαίοι παρατηρητές αρνήθηκαν να αναγνωρίσουν ότι αυτές οι μορφές της θρησκευτικής ζωής στην Αφρική πρέπει να θεωρηθούν «θρησκεία». Για παράδειγμα, στην αρχή του 19ου αιώνα, ο Τζ. Τ. βαν ντερ Κεμπ, ο πρώτος ιεραπόστολος της Κοινότητας Ιεραποστόλων του Λονδίνου στο νότιο τμήμα της Αφρικής, επέδειξε αυτή την αρνητική στάση, όσον αφορά την αναγνώριση των θρησκειών της Αφρικής. Ο βαν ντερ Κεμπ, αναφερόμενος στους ανθρώπους του ανατολικού Ακρωτηρίου, δήλωσε τα εξής: «Αν με τον όρο “θρησκεία” εννοούμε τον σεβασμό και το δέος προς τον Θεό ή την εξωτερική δράση με την οποία εκφράζεται αυτός ο σεβασμός και το δέος, εγώ δε θα μπορούσα ποτέ να θεωρήσω ότι είχαν οποιαδήποτε θρησκεία ή οποιαδήποτε ιδέα για την ύπαρξη ενός Θεού». ⁴ Εμφανώς, ο βαν ντερ Κεμπ αρνήθηκε το γεγονός ότι οι άνθρωποι του ανατολικού Ακρωτηρίου είχαν μια γνήσια «θρησκεία». Αντιθέτως, ο βαν ντερ Κεμπ επέμενε ότι οι Αφρικανοί υπέφεραν από την άγνοια, τον φόβο και την απάτη της «δεισιδαιμονίας».

Αυτή η άρνηση της αναγνώρισης των αφρικανικών πεποιθήσεων και πρακτικών συνεχίστηκε και μέσα στον 20ό αιώνα. Στη δεκαετία του 1920, για παράδειγμα, ο λευκός Νοτιοαφρικανός ανθρωπολόγος Β. Μ. Αϊζέλεν, που υπηρέτησε στην Επιτροπή Διαχείρισης Υποθέσεων των Μπαντού επί πρωθυπουργίας του Χ. Φ. Φέρβερντ, κατά τη διάρκεια εφαρμογής του «Μεγάλου Απαρτχάιντ», στη δεκαετία του 1950, υποστήριξε ότι οι Αφρικανοί δεν είχαν αυτόχθονη θρησκεία. Ο όρος *godsdienst* (θρησκεία), όπως επέμενε ο Αϊζέλεν, πρέπει να προορίζεται

μόνο γι' αυτό που ονόμαζε «προηγμένο πολιτισμό». Σύμφωνα με τον Αϊζέλεν, εφόσον οι Αφρικανοί δεν έχουν έναν τέτοιο πολιτισμό, θα μπορούσε να έχουν *geloofsvorme* (μορφές ή μοτίβα πίστης), όχι όμως *godsdiens* (θρησκεία).⁵ Επομένως, σύμφωνα μ' αυτή την προσέγγιση, οι Αφρικανοί στο νότιο τμήμα της Αφρικής συνέχισαν να αισθάνονται ψυχικό πόνο, εξαιτίας της κατηγορηματικής άρνησης της θρησκευτικής αυτόχθονης κληρονομιάς τους.

Ο όρος «θρησκείες» έχει υπάρξει το ίδιο προβληματικός. Στην αγγλική γλώσσα, η πρώτη καταγεγραμμένη χρήση του όρου στον πληθυντικό αριθμό, «θρησκείες», βρέθηκε το 1593 στο έργο του προτεστάντη θεολόγου Ρίτσαρντ Χούκερ. Σε αντίθεση με τη σύγχρονη χρήση της λέξης, ο Χούκερ χρησιμοποίησε τον όρο «θρησκείες» για να κάνει τη διάκριση μεταξύ δύο θρησκειών: του προτεσταντισμού και του ρωμαιοκαθολικισμού.⁶ Προφανώς, ο Χούκερ είδε δύο θρησκείες – τον προτεσταντισμό και τον καθολικισμό –, ενώ οι μετέπειτα στοχαστές πολλές φορές τις θεωρούν μία, τον Χριστιανισμό. Κατά τη διάρκεια του 18ου αιώνα, η ευρωπαϊκή σκέψη, σχετικά με τη θρησκεία, χώρισε τον κόσμο σε τέσσερις θρησκείες, τον Χριστιανισμό, τον Ιουδαϊσμό, το Ισλάμ και τον Παγανισμό, με τον τελευταίο να υποδιαιρείται μερικές φορές περαιτέρω σε αρχαίο, σύγχρονο και στη «διαβολική» ειδωλολατρία.⁷ Μέχρι το 1870, όταν ο Φ. Μαξ Μίλερ έδωσε τις εισαγωγικές διαλέξεις του για τη συγκριτική θρησκευτιολογία, ο αριθμός των μεγάλων θρησκειών είχε επεκταθεί σε οκτώ: τον Χριστιανισμό, τον Ιουδαϊσμό, το Ισλάμ, τον Ινδουισμό, τον Βουδισμό, τον Ζωροαστρισμό, τον Κομφουκιανισμό και τον Ταοϊσμό, αφήνοντας, ωστόσο, ένα σημαντικό υπόλοιπο από αυτές που ο Μαξ Μίλερ ονόμασε αυτόχθονες θρησκείες: τις «θρησκείες χωρίς βιβλία».⁸ Επομένως, ο όρος «θρησκείες» αρχικά χρησιμοποιήθηκε για να ορίσει τα χριστιανικά παρακλάδια και έπειτα χρησιμοποιούνταν όλο και περισσότερο στην προσπάθεια να γίνει κατανοητό το θέμα της θρησκευτικής ποικιλομορφίας.⁹

Στις αρχές του 20ού αιώνα, οι όροι «θρησκεία» και «θρησκείες» συνέχισαν να εμπλέκονται σε θρησκευτικές διαμάχες. Ως ανταπόκριση στην εμφάνιση των «νέων θρησκευτικών κινημάτων», στις δεκαετίες του 1960 και του 1970, για παράδειγμα, η προπαγάνδα κατά των αιρέσεων αρνήθηκε το θρησκευτικό στάτους αυτών των κινημάτων, χαρακτηρίζοντάς τα ως ρηξικέλευθες επιχειρήσεις, ανατρεπτικές πολιτικές οργανώσεις ή «αιρέσεις» που κάνουν πλύση εγκεφάλου. Η πολεμική κατά των αιρέσεων, κατ' αυτόν τον τρόπο, επηρέαζε ακόμη και την ακαδημαϊκή ανάλυση των νέων θρησκειών.¹⁰

Παρόλο που είχε λάβει κάποιες πληροφορίες από την προπαγάνδα κατά των αιρέσεων, η Εξεταστική Επιτροπή της Νότιας Αφρικής, που προσπάθησε να αρνηθεί το θρησκευτικό στάτους της Σαηντολογίας στην έκθεση που συνέταξε το 1972, φάνηκε να ασχολείται περισσότερο με την ενίσχυση ορισμένων χριστιανικών δηλώσεων σχετικά με το τι θα έπρεπε

να θεωρείται ως νόμιμη θρησκεία στη Νότια Αφρική. Σύμφωνα με την επιτροπή, η Εκκλησία της Σαθεντολογίας δεν ήταν θρησκεία γιατί δεν τηρούσε τις κατάλληλες τελετές με τις οποίες εκφράζεται η λατρεία σε έναν προσωπικό Θεό. «Παρόλο που η Σαθεντολογία διατείνεται ότι αναγνωρίζει ένα Υπέρτατο Ον», διαβεβαίωνε η επιτροπή, «ποτέ δεν το αναφέρει ως μια δύναμη που ελέγχει ή ως έναν προσωπικό Θεό που δικαιούται να απολαμβάνει υπακοή και λατρεία».¹¹ Αν θυμηθούμε την αρνητική στάση όσον αφορά την αναγνώριση των θρησκειών της Αφρικής, εκ μέρους του χριστιανού ιεραπόστολου τον 19ο αιώνα, συμπεραίνουμε ότι η άρνηση του θρησκευτικού στάτους της Σαθεντολογίας βασίζεται σε μια συγκεκριμένη χριστιανική θεώρηση, σχετικά με το ποια είναι η σωστή μορφή λατρείας, που υποτίθεται ότι είναι αναγκαία, για να μπορέσουν οι πεποιθήσεις και οι πρακτικές να θεωρηθούν ότι ανήκουν σε μια αυθεντική θρησκεία.

Σε μια λεπτομερή γραπτή αντίκρουση που δημοσιεύτηκε το 1975, ο διακεκριμένος Νοτιοαφρικανός καθηγητής της Επιστήμης της Θρησκείας, Ζ. Γ. Οοστούιζεν, παρατήρησε σαρκαστικά ότι οι Σαθεντολόγοι θα μπορούσαν να έχουν αποκτήσει αναγνώριση ως θρησκεία από την επιτροπή πιο εύκολα «αν υποκλίνονταν σε μια ιερή αγελάδα ή σε έναν ιερό πίθηκο ή σε έναν θεό ελέφαντα ή σε ένα φίδι ή σε έναν βάτραχο».¹²

Εφόσον ένας θρησκευτικός τρόπος ζωής μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι ένας τρόπος τού να είναι κανείς άνθρωπος, αυτή η άρνηση της θρησκευτικότητας των άλλων είναι επίσης μια άρνηση ολόκληρης της ανθρώπινης υπόστασης των άλλων ανθρώπων όντων. Το ζήτημα του ορισμού της θρησκείας, επομένως, δεν είναι απλώς ένα ακαδημαϊκό θέμα. Είναι τόσο βασικό όσο η εξής ερώτηση: Τι θεωρείται ως ανθρώπινο ον;

III. Θρησκευτικές Πεποιθήσεις

Κάποιες στιγμές, ο Λ. Ρον Χάμπαρντ φαινόταν να απορρίπτει τον τίτλο «θρησκεία» για τις πεποιθήσεις και τις πρακτικές της Σαθεντολογίας. Για παράδειγμα, κάποτε παρατήρησε ότι η Σαθεντολογία «δεν είναι ψυχοθεραπεία. Είναι ένα σύνολο γνώσης που, όταν χρησιμοποιείται κατάλληλα, προσφέρει ελευθερία και αλήθεια στο άτομο».¹³ Σε αυτό το πλαίσιο, όμως, ο Λ. Ρον Χάμπαρντ φαίνεται να έχει κάνει διάκριση ανάμεσα στις τυπικές πλευρές της θρησκείας –όπως τα πιστεύω, οι πρακτικές ή η ιδιότητα μέλους– και στη λυτρωτική αλήθεια. Αυτός ο τρόπος διάκρισης, ανάμεσα στη «θρησκεία» και την «αλήθεια», είναι μια συνήθης θρησκευτική στρατηγική. Για παράδειγμα, ο χριστιανός θεολόγος Καρλ Μπαρθ επέμενε ότι ευαγγέλιό του δεν ήταν η θρησκεία· ήταν η αλήθεια. Ο Μαουντούντι ισχυρίστηκε το ίδιο για το Ισλάμ, ο Φραντς Ρόζεντσαϊχ για τον Ιουδαϊσμό και ο Σαρβεπάλι Ραντακρίσαν για τον Ινδουισμό. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, οι θρησκευτικοί στοχαστές έχουν επιμείνει στην υπέρτατη σημασία και τη δύναμη της «αλήθειας» που πιστεύουν, διαχωρίζοντάς την από τη θρησκεία.¹⁴

Ωστόσο, ο Λ. Ρον Χάμπαρντ βρήκε επίσης ότι ο όρος «θρησκεία», αν οριστεί σωστά, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για να χαρακτηρίσει τη λυτρωτική αλήθεια της Σαηεντολογίας. Η «Σαηεντολογία», εξήγησε ο Λ. Ρον Χάμπαρντ, «είναι θρησκεία με την παλαιότερη και την πληρέστερη έννοια». Η Σαηεντολογία είναι περισσότερο από μια απλώς «θρησκευτική πρακτική», είναι «θρησκευτική σοφία».¹⁵ Ο όρος «θρησκεία», σύμφωνα με τον Λ. Ρον Χάμπαρντ, «μπορεί να περιλαμβάνει τις ιερές παραδόσεις, τη σοφία, τη γνώση των θεών, των ψυχών και των πνευμάτων».¹⁶ Σε αυτό το πλαίσιο λοιπόν, ο Λ. Ρον Χάμπαρντ ισχυρίστηκε ότι η Σαηεντολογία πρέπει να αναγνωριστεί ως θρησκεία.

Ο Λ. Ρον Χάμπαρντ επισήμανε τις ινδουιστικές, τις βουδιστικές και τις ταοϊστικές ρίζες αυτής της θρησκευτικής σοφίας. Όπως υποστηρίζουν κάποιες συγκεκριμένες μορφές του Ινδουισμού, ειδικά η Αντβάιτα Βεντάντα, έτσι και η Σαηεντολογία υποστηρίζει ότι ο ανθρώπινος εαυτός είναι τελικά η υπέρτατη θεϊκή δύναμη του σύμπαντος. Σύμφωνα με τη σανσκριτική προσέγγιση της Βεντάντα, ο *Άτμαν* (ο ανθρώπινος εαυτός) είναι ο *Βράχμαν* (η θεότητα). Η Σαηεντολογία όμως, όπως συμβαίνει και με την πρακτική του Βουδισμού, περιγράφει μια πορεία, βήμα προς βήμα, προς την απελευθέρωση από την άγνοια, που θυμίζει το «Οκταπλό Μονοπάτι» του Βουδισμού. Αυτό το βουδιστικό μονοπάτι περνά μέσα από τα στάδια της σωστής κατανόησης, της αφοσίωσης, της επικοινωνίας, της συμπεριφοράς, του τρόπου ζωής, της προσπάθειας, της επίγνωσης και του διαλογισμού, προκειμένου κάποιος να πετύχει μια κατάσταση κατά την οποία θα είναι χαρούμενος και απελευθερωμένος μακριά από τον κόσμο. Με παρόμοιο τρόπο, η Σαηεντολογία προσδιορίζει ένα θρησκευτικό μονοπάτι, ή γέφυρα, που περιγράφει την πρόοδο προς την ελευθερία. Παρ' όλα αυτά, ενώ το βουδιστικό μονοπάτι σχεδιάστηκε κατ' αρχήν στη βάση μιας μοναστικής ζωής απομακρυσμένης από τις συνηθισμένες ανθρώπινες σχέσεις και ασχολίες, το μονοπάτι της Σαηεντολογίας έχει περισσότερα κοινά με την ταοϊστική προσέγγιση, για την επίτευξη της πνευματικής αρμονίας, καθώς το άτομο ζει και συναναστρέφεται με όλο τον κόσμο. Σύμφωνα με την άποψη του Ταοϊσμού, η απελευθέρωση είναι μια κατάσταση ισορροπίας κατά την οποία ένα ανθρώπινο ον είναι σε αρμονία με όλες τις καταστάσεις της ύπαρξης. Η Σαηεντολογία κατευθύνεται προς την επίτευξη μιας παρόμοιας αρμονίας.

Ο απόηχος αυτών των αρχαίων ασιατικών θρησκειών, επομένως, μπορεί να βρεθεί στις θρησκευτικές πεποιθήσεις της Σαηεντολογίας. Ωστόσο, ο Λ. Ρον Χάμπαρντ συμπέρανε ότι οι υπέρτατοι στόχοι αυτών των θρησκειών –η πνευματική απελευθέρωση, η γνώση και η αρμονία– ήταν στόχοι που σπάνια επιτυγχάνονταν στην πράξη. Κατά τη διάρκεια των ταξιδιών του στην Ασία, ο Λ. Ρον Χάμπαρντ παρατήρησε ότι πολλοί άνθρωποι μελετούσαν, αλλά πολύ λίγοι έφταναν στον σκοπό τους. Σύμφωνα με τον Λ. Ρον Χάμπαρντ, η αίσθηση της

«επείγουσας ανάγκης να φτάσει κάποιος στον στόχο του» έλειπε από τα αρχαία θρησκευτικά μονοπάτια.¹⁷ Μια σύγχρονη θρησκεία, κατέληξε, έπρεπε να κάνει περισσότερα από τον απλό προσδιορισμό των πνευματικών στόχων· έπρεπε να δώσει και τα πρακτικά μέσα για την επίτευξή τους.

Επίσης, η Σαηεντολογία έχει πολλά κοινά με τα εναλλακτικά χριστιανικά και εβραϊκά θρησκευτικά κινήματα της αρχαιότητας που είναι γνωστά ως γνωστικισμός. Η Σαηεντολογία, όπως και οι αρχαίοι γνωστικιστές, διδάσκει ότι τα ανθρώπινα όντα είναι, στην ουσία, πνευματικά όντα, με θεϊκές ψυχές από καθαρό φως, που παγιδεύονται στο σκοτάδι του υλικού κόσμου. Σύμφωνα με την κοσμολογία της, η Σαηεντολογία προσδιορίζει τρεις βασικές πλευρές της πραγματικότητας: τη δύναμη της ζωής, που αποκαλείται *θήτα*, το Υπέρτατο Ον, που είναι επίσης γνωστό ως το Άπειρο και το φυσικό σύμπαν της ύλης, της ενέργειας, του χώρου και του χρόνου, που αντιπροσωπεύεται από το αρκτικόλεξο ΜΕΣΤ. Ως εξατομικευμένη μορφή της δύναμης της ζωής, η ανθρώπινη ψυχή –ο θήταν– έχει εμπλακεί με τις δυνάμεις του ΜΕΣΤ. Στα κοσμικά γεγονότα για τα οποία μιλάει η Σαηεντολογία, αναφέρει ότι ο θήταν μπορεί να διασωθεί από αυτή την εμπλοκή του με τις καταστάσεις του φυσικού σύμπαντος.

Η Σαηεντολογία θέτει αυτή την απελευθέρωση του θήταν ως θέμα επιβίωσης. Το «Οκταπλό Μονοπάτι» της Σαηεντολογίας είναι τα «Οκτώ Δυναμικά» που αντιπροσωπεύουν τα διαδοχικά στάδια της εξάπλωσης της βασικής ώθησης για επιβίωση. Τα πρώτα τέσσερα Δυναμικά ενός ατόμου είναι η «ώθηση προς ύπαρξη» του εαυτού του, της οικογένειάς του, της ομάδας του και της ανθρωπότητας· τα επόμενα δύο είναι η ώθηση προς επιβίωση στο επίπεδο των δυνάμεων της ζωής και του φυσικού σύμπαντος· και το έβδομο και το όγδοο Δυναμικό αντιπροσωπεύουν την απόλυτη πνευματική επιβίωση στο επίπεδο των ψυχών και του Υπέρτατου Όντος. Όπως δήλωσε ο Λ. Ρον Χάμπαρντ: «η ανοδική πορεία προς την επιβίωση σε υψηλότερα επίπεδα είναι ταυτόχρονα μια ανοδική πορεία που μας φέρνει πλησιέστερα στον Θεό».¹⁸ Με αυτή την έννοια, τα Οκτώ Δυναμικά σκιαγραφούν μια πορεία, όχι μόνο για την απελευθέρωση της ψυχής από τους περιορισμούς του φυσικού κόσμου, αλλά και για την επίτευξη μιας απόλυτης πραγμάτωσης του Θεού μέσω της ύπαρξης του ανθρώπου στο επίπεδο του Υπέρτατου Όντος.

Η Εκκλησία της Σαηεντολογίας, όπως και οι άλλες θρησκείες, έχει ένα επίσημο πιστεύω το οποίο παρουσιάζει τις βασικές πεποιθήσεις της. Μπορούμε να αναγνωρίσουμε τέσσερις κύριες πλευρές αυτού του πιστεύω. Πρώτον, το πιστεύω της Σαηεντολογίας δίνει έμφαση στα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα. Αυτά τα δικαιώματα είναι δεσμευτικά για κάθε επίπεδο

της ύπαρξης και, επομένως, αντιπροσωπεύουν τα δικαιώματα των ανθρώπινων ψυχών ως ελεύθερα πνευματικά όντα. Όλοι έχουμε ίσα και αναφαίρετα δικαιώματα που έχουν σχέση με την ελευθερία της θρησκείας, την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι, την ελευθερία της σκέψης, την ελευθερία της έκφρασης, την ελευθερία να ζούμε έτσι όπως επιλέγουμε, να είμαστε πνευματικά υγιείς, να υπερασπιζόμαστε τον εαυτό μας και να διαιωνίζουμε το είδος μας. Προκειμένου να υπογραμμίσει την απόλυτη φύση αυτών των δικαιωμάτων, το πιστεύω της Σαηεντολογίας δηλώνει ότι «καμιά δύναμη εκτός από τον Θεό δεν έχει τη δικαιοδοσία να αναιρέσει ή να παραβλέψει τα δικαιώματα αυτά, φανερά ή κρυφά». Δεύτερον, το πιστεύω ανακοινώνει την αφοσίωση της Σαηεντολογίας στη θρησκευτική θεραπεία της ανθρώπινης διάνοιας. Αυτή η δέσμευση διατυπώνεται με βάση την πίστη ότι «η μελέτη του νου και η θεραπεία ασθενειών που έχουν προκληθεί από τον νου δε θα πρέπει να διαχωρίζονται, ως θέματα, από τη θρησκεία και δε θα πρέπει κανείς να κλείνει τα μάτια του, αν μη θρησκευτικά πεδία ασχολούνται μ' αυτά». Τρίτον, το πιστεύω περιλαμβάνει έναν ηθικό προσανατολισμό προς τη ζωή που υποστηρίζει ότι «ο άνθρωπος είναι βασικά καλός». Ενώ αυτή η βασική καλοσύνη πραγματώνεται σε αρμονία με τους άλλους, «οι νόμοι του Θεού» απαγορεύουν οποιεσδήποτε πράξεις που θα κατέστρεφαν ή θα μείωναν την επιβίωση ενός άλλου ανθρώπου, την πνευματική υγεία του ή την ψυχή του. Τελικά, το πιστεύω της Σαηεντολογίας δηλώνει ότι υπάρχει η δέσμευση να επιτευχθεί η σωτηρία. Και το πιστεύω καταλήγει: «Το πνεύμα μπορεί να σωθεί και μόνο το πνεύμα μπορεί να σώσει ή να θεραπεύσει το σώμα».¹⁹

Η σωτηρία που υπόσχεται η Εκκλησία της Σαηεντολογίας δεν εξαρτάται από την πίστη στις αρχές αυτού του πιστεύω της. Όπως υποστήριξε ο Λ. Ρον Χάμπαρντ, το ζήτημα της πίστης έχει υπάρξει μια από τις πιο παρεξηγημένες πτυχές της θρησκείας. Ο Λ. Ρον Χάμπαρντ διέκρινε τη διαφορά ανάμεσα στο «έχω πίστη σε» κάτι και τον πνευματικό χαρακτήρα της ίδιας της «πίστης». Όταν ένα άτομο έχει «πίστη σε» κάτι, είτε σε ένα θρησκευτικό πιστεύω, είτε σε μια Εκκλησία είτε σε έναν σωτήρα, αυτό το άτομο έχει παραδώσει τον έλεγχο της ελευθερίας του ως πνευματικό ον σε κάποιον άλλο. Η «πίστη» στις πεποιθήσεις μιας θρησκείας, τελικά καταλήγει στη «θυσία του σύμπαντος του ατόμου». Η ίδια η πίστη, ωστόσο, είναι η πνευματική κατάσταση τού να είναι κάποιος σε αρμονία με το σύμπαν και τον Θεό. Με αυτή τη συγκεκριμένη έννοια, η πίστη είναι «μια πλήρης κατάσταση μπίινγκνες (η λέξη αυτή [μπίινγκνες] σημαίνει ύπαρξη ή ζωή ή κατάσταση του όντος). Και, υπό αυτές τις συνθήκες, θα μπορούσε κανείς να φέρει την πίστη μέσα στο σύμπαν του ή να κάνει τους ανθρώπους να έχουν πίστη σε αυτόν».²⁰ Η Σαηεντολογία κατευθύνεται προς την επίτευξη αυτής της άνευ όρων πίστης. Είναι κάτι περισσότερο από ένα θέμα πεποίθησης το ότι η πίστη είναι λυτρωτική γνώση που επιτυγχάνεται μέσα από μια συγκεκριμένη πορεία δράσης.

IV. Θρησκευτικές Τελετουργίες

Η Εκκλησία της Σαηεντολογίας, όπως και κάθε θρησκεία, διεξάγει τα καθιερωμένα, επαναληπτικά και ξεχωριστά είδη της θρησκευτικής δράσης που συνιστούν τις τελετουργίες της. Βεβαίως, οι τελετουργίες της Σαηεντολογίας περιλαμβάνουν τελετές που θυμίζουν τις γνώριμες πρακτικές άλλων θρησκειών. Χειροτονημένοι λειτουργοί της Σαηεντολογίας εκτελούν τις τελετές που προβλέπονται από την εκκλησία για γάμους, βαφτίσεις (οι οποίες στη Σαηεντολογία ονομάζονται *ονοματοδοσίες*) και κηδείες. Επίσης, διεξάγουν τακτικές κυριακάτικες λειτουργίες στους Σαηεντολογικούς τόπους λατρείας. Στην Εκκλησία της Σαηεντολογίας, ωστόσο, αυτές οι τελετουργίες δεν αποτελούν αυτοσκοποί. Προσφέρουν επίσημες ευκαιρίες για την ενίσχυση της λυτρωτικής γνώσης της Σαηεντολογίας. Όπως εξήγησε ο Λ. Ρον Χάμπαρντ: «Σε μια Λειτουργία της Εκκλησίας της Σαηεντολογίας δε χρησιμοποιούμε προσευχές, δεν τηρούμε στάση ευλάβειας ή δεν προβαίνουμε σε απειλές καταδίκης. Χρησιμοποιούμε τα γεγονότα, τις αλήθειες και την κατανόηση που έχουν ανακαλυφθεί στην επιστήμη της Σαηεντολογίας. Δε διαβάζουμε από τη Βίβλο (ή από το Κοράνι ή από την Τορά ή από τους Βεδικούς Ύμνους) και δε λέμε στους ανθρώπους που συναθροίζονται: “Τώρα, αυτό είναι κάτι στο οποίο πρέπει να πιστέψετε”». ²¹ Από την άλλη μεριά, ο στόχος της Σαηεντολογίας δεν είναι να καλλιεργήσει μια λατρευτική πίστη σε μια προσωπική θεότητα, σε ένα ιερό κείμενο ή σε μια θρησκευτική πρακτική· ο στόχος είναι η επίτευξη της θρησκευτικής γνώσης.

Στο μονοπάτι προς τη λυτρωτική γνώση, η κεντρική τελετουργική πρακτική στην Εκκλησία της Σαηεντολογίας είναι γνωστή ως *ώντιτινγκ*. Το *ώντιτινγκ*, από τη λατινική λέξη *audire*, που σημαίνει ακούω, διεξάγεται σε συνεδρίες που γίνονται μεταξύ ενός καινούργιου μέλους της εκκλησίας και ενός έμπειρου *ώντιτορ* που ακούει προσεκτικά και επιβλέπει την πρόοδο της συνεδρίας. Η θεωρία που υποστηρίζει αυτή την πρακτική δηλώνει ότι τα ανθρώπινα όντα έχουν μια αναλυτική διάνοια, που επεξεργάζεται τις πληροφορίες, και μια αντιδραστική διάνοια, που αποθηκεύει αναμνήσεις όλων των οδυνηρών εμπειριών από το παρελθόν. Λόγω του ότι πολλές από αυτές τις εμπειρίες ήταν τραυματικές, η αντιδραστική διάνοια φέρει βαθιά ίχνη ή ψυχολογικές ουλές, που αναφέρονται ως *έγγραμμα*. Αυτά τα ψυχολογικά εμπόδια έχουν εμφυτευτεί από προηγούμενες εμπειρίες από τη ζωή, από την προγεννητική εμπειρία και από προηγούμενες ζωές. Αν και τα *έγγραμμα* έχουν ενσωματωθεί στην αντιδραστική διάνοια, μπορούν να οδηγηθούν στη συνειδητή επίγνωση του ατόμου και να σβηστούν μέσω του *ώντιτινγκ*. Ως βοήθημα σ' αυτή τη διαδικασία, ένας ηλεκτρονικός μετρητής –το ηλεκτροψυχόμετρο ή ηλεκτρόμετρο– χρησιμοποιείται στις συνεδρίες του *ώντιτινγκ* για να μετρήσει τα ψυχολογικά φορτία που σχετίζονται με την αντιδραστική διάνοια. Σύμφωνα με τη Σαηεντολογία, το ηλεκτρόμετρο είναι ένα θρησκευτικό τεχνικό όργανο που χρησιμοποιείται στις συνεδρίες της ποιμαντορικής

συμβούλευσης. Μέσω του ώντιτινγκ, τα έγγραμμα μπορούν να σβηστούν, με αποτέλεσμα την επίτευξη μιας κατάστασης ύπαρξης, την οποία οι Σαηεντολόγοι αποκαλούν κατάσταση του Κλήαρ.

Παρόλο που βασίζεται σε ορισμένες ψυχοδυναμικές θεωρίες και μεθόδους, το ώντιτινγκ μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι μια τελετουργική πρακτική που συνδυάζει χαρακτηριστικά της θρησκευτικής θεραπείας, της εξομολόγησης και του διαλογισμού.

Πρώτον, το ώντιτινγκ μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι τελετουργική θεραπεία. Όπως ο ιστορικός των θρησκειών Τζόναθαν Ζ. Σμιθ παρατήρησε κάποτε: «μια θρησκεία που δε θεραπεύει, δεν μπορεί να επιβιώσει για πολύ».²² Στον σύγχρονο κόσμο, οι θρησκευτικές παραδόσεις έχουν παραδώσει την ευθύνη για τη θεραπεία του σώματος και της διάνοιας σε ένα επιστημονικό ιατρικό επάγγελμα. Ωστόσο, όπως και άλλα «νέα θρησκευτικά κινήματα», η Εκκλησία της Σαηεντολογίας έχει δουλέψει για να ανακτήσει αυτή τη θρησκευτική λειτουργία της θεραπείας. Συγκεκριμένα, η πρακτική της Σαηεντολογίας κατευθύνεται προς την επίτευξη μιας πνευματικής θεραπείας, που μπορεί να έχει θετικές συνέπειες για την υγεία και την ευεξία της διάνοιας και του σώματος.

Δεύτερον, το ώντιτινγκ έχει πολλά από τα χαρακτηριστικά των θρησκευτικών τελετουργιών της εξομολόγησης. Ως γνώριμο χαρακτηριστικό της ρωμαιοκαθολικής πρακτικής, κατά την οποία η μετάνοια, η εξομολόγηση σε έναν ιερέα και οι πράξεις μεταμέλειας σχηματίζουν έναν σημαντικό τελετουργικό κύκλο, η εξομολόγηση εμφανίζεται ως τελετουργία και στον Βουδισμό. Σύμφωνα με το βουδιστικό κείμενο *Μαχαβάγκα*, αν κάποιος «θυμάται ότι έχει διαπράξει μια αμαρτία και επιθυμεί και πάλι να είναι καθαρός, αφήστε τον να αποκαλύψει την αμαρτία που διέπραξε και, όταν αυτή έχει αποκαλυφθεί, τότε όλα θα πηγαίνουν καλά γι' αυτόν».²³ Στο τελετουργικό του Βουδισμού, επομένως, μια κατάσταση πνευματικής αγνότητας, η οποία είναι παρόμοια από κάποιες απόψεις με αυτή που οι Σαηεντολόγοι αποκαλούν κατάσταση του Κλήαρ, απαιτεί την ανάκληση στη μνήμη των αναμνήσεων του παρελθόντος και την αποκάλυψή τους μέσω της εξομολόγησης.

Τρίτον, η πρακτική του ώντιτινγκ, ειδικά στα προχωρημένα στάδια του «σόλο ώντιτινγκ», θυμίζει τις πιο παραδοσιακές θρησκευτικές τελετουργίες του διαλογισμού. Στην πρακτική του Βουδισμού, για παράδειγμα, τα τελετουργικά βοηθήματα χρησιμοποιούνται συχνά για να εστιάσουν την προσοχή. Το άτομο που κάνει διαλογισμό μπορεί να συγκεντρωθεί σε ένα οπτικό σχέδιο, σ' έναν ιερό ήχο ή σ' έναν μυστηριώδη γρίφο για να επιτύχει μια νέα καθαρότητα επίγνωσης. Συχνά, ο διαλογισμός επιτηρείται από έναν δάσκαλο που παρατηρεί την πρόοδο των άπειρων ατόμων.

Εκτός από το ώντινγκ, η Σαηεντολογία παρέχει εκπαίδευση στα πλαίσια ενός εκπαιδευτικού προγράμματος που αποκαθιστά τη θρησκευτική διάσταση της δραστηριότητας της μελέτης. Σε πολλές θρησκευτικές παραδόσεις, η εντατική μελέτη των ιερών κειμένων είναι μια σημαντική θρησκευτική τελετουργία. Στην ιουδαϊκή *γιεσίβα*, για παράδειγμα, η μελέτη των ιερών κειμένων, υπό την εποπτεία ενός δασκάλου του Ταλμούδ, σαφώς θεωρείται ότι είναι μια θρησκευτική δραστηριότητα με όλα τα χαρακτηριστικά της τελετουργίας. Παρομοίως, η εκπαίδευση στη Σαηεντολογία περιλαμβάνει την εντατική ενασχόληση με ιερά κείμενα, υπό την εποπτεία ενός λειτουργού, ως μια σημαντική θρησκευτική δραστηριότητα. Η Εκκλησία της Σαηεντολογίας, εκτός από το ότι προσπάθησε να ανακτήσει τη θρησκευτική λειτουργία της θεραπείας, εργάστηκε και για να αποκαταστήσει τη θρησκευτική σημασία της πειθαρχημένης δραστηριότητας της μελέτης.

V. Θρησκευτική Ηθική

Όλες οι θρησκείες αναπτύσσουν συγκεκριμένους ηθικούς κανόνες και ηθικές αξίες που καθοδηγούν τη συμπεριφορά στις καθημερινές, συνηθισμένες καταστάσεις και συνθήκες της προσωπικής και της κοινωνικής ζωής ενός ατόμου. Η Εκκλησία της Σαηεντολογίας έχει επίσης ένα σύστημα θρησκευτικής ηθικής. Οι κατευθυντήριες γραμμές για τη συμπεριφορά ενός ατόμου έχουν διατυπωθεί σε μια σειρά από ηθικούς κώδικες: τον Κώδικα του Σαηεντολόγου, που περιγράφει τις βασικές αρχές της ηθικής συμπεριφοράς· τον Κώδικα του Ώντιτορ, που παρέχει έναν ηθικό οδηγό για την ποιμαντορική πρακτική που διέπει τη συμπεριφορά των λειτουργών της Σαηεντολογίας· και τον Κώδικα Τιμής, που καθορίζει τα ιδανικά που βασίζονται στην ηθική, τα οποία φιλοδοξούν όλοι οι Σαηεντολόγοι να ακολουθήσουν. Αυτοί οι κώδικες όχι μόνο διέπουν τη συμπεριφορά ενός ατόμου, αλλά θεωρούνται ως η βάση για μια κοινωνική μετατροπή που υπόσχεται έναν κόσμο χωρίς παραφροσύνη, χωρίς εγκληματικότητα και χωρίς πόλεμο.

Πίσω απ' αυτούς τους ηθικούς κώδικες, ωστόσο, υπάρχει μια ξεχωριστή προσέγγιση της θρησκευτικής ηθικής, κατά την οποία η ηθική συμπεριφορά θεωρείται ως αναπόσπαστο μέρος της πνευματικής ανάπτυξης. Η ηθική συμπεριφορά θεωρείται ως άμεσο αποτέλεσμα της προόδου στη γέφυρα προς την πνευματική απελευθέρωση. Από την άποψη αυτή, επομένως, η ηθική συνδέεται στενά με όλες τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και τις τελετουργικές πρακτικές της Εκκλησίας της Σαηεντολογίας.

Θεωρώντας ότι ο άνθρωπος είναι από τη φύση του καλός, οι Σαηεντολόγοι αναγνωρίζουν επίσης ότι είναι ικανός να διαπράξει κακές πράξεις. Ωστόσο, οι κακές πράξεις που τα ανθρώπινα όντα διαπράττουν θεωρούνται παρεκκλίσεις από την εγγενή καλοσύνη της ανθρώπινης φύσης. Από αυτή την οπτική, το κεντρικό ηθικό καθήκον της Σαηεντολογίας

είναι να διορθώσει τις ηθικές παρεκκλίσεις και να αποκαταστήσει την αρχική καλοσύνη του ανθρώπινου πνεύματος. Στην ουσία, η θρησκευτική ηθική καθίσταται θέμα επαναφοράς στην πρωταρχική κατάσταση της ηθικής αρμονίας.

Στην ιστορία των θρησκειών, τα συστήματα της θρησκευτικής ηθικής δεν απευθύνονταν απλώς σε συγκεκριμένες ενέργειες. Δεν απαγόρευσαν απλώς ορισμένες πράξεις, όπως το ψέμα, την κλοπή ή τον φόνο, και υπαγόρευαν άλλες. Αντί γι' αυτό, η θρησκευτική ηθική ασχολήθηκε με αυτό που θα μπορούσε να ονομαστεί τάσεις προς επιθυμία. Στη χριστιανική παράδοση, για παράδειγμα, κάποιοι θεολόγοι του Μεσαίωνα έφτιαξαν έναν κατάλογο με τα Επτά Θανάσιμα Αμαρτήματα, ο οποίος χρησίμευε ως βάση επίκρισης. Τα αμαρτήματα αυτά είναι: η αλαζονεία, η οργή, η λαγνεία, η οκνηρία, η απληστία, η λαιμαργία και η ζηλοφθονία. Αυτές οι αμαρτίες, ωστόσο, δεν ήταν συγκεκριμένες πράξεις· ήταν τάσεις για επιθυμία που οδηγούσαν τα ανθρώπινα όντα μακριά από τον Θεό. Όπως διακήρυξε ο Ιταλός ποιητής Δάντης Αλιγκέρι στη *Θεία Κωμωδία*, αυτές οι αμαρτίες ήταν επτά διαφορετικές μορφές της ίδιας «αποπροσανατολισμένης αγάπης».²⁴ Σύμφωνα με τον Δάντη, η αποπροσανατολισμένη επιθυμία αποξένωσε τα ανθρώπινα όντα από τη θεϊκή αγάπη που ενορχήστρωσε την ουράνια αρμονία των ουράνιων σφαιρών. Επομένως, η θρησκευτική ηθική εξαρτιόταν τελικά από τη μεταμόρφωση της πνευματικής δυσαρμονίας σε πνευματική αρμονία.

Παρομοίως, η ηθική των βουδιστών έχει προσδιορίσει τα Τρία Θανάσιμα Αμαρτήματα –τα συναισθήματα της λαγνείας, της απληστίας και της οργής– τα οποία μπορούν επίσης να θεωρηθούν μορφές της επιθυμίας. Σ' αυτή την περίπτωση, η αποπροσανατολισμένη επιθυμία δε βρίσκεται σε αρμονία με την καθαρότητα και την ελευθερία της φύσης του Βούδα. Επομένως, και η χριστιανική και η βουδιστική παράδοση έχουν θεωρήσει ότι η θρησκευτική ηθική έχει σκοπό να κάνει τις επιθυμίες των ανθρώπων να έρθουν σε αρμονία με ένα πνευματικό ιδανικό.²⁵

Η ηθική της Σαηεντολογίας βασίζεται σε μια παρόμοια ανάλυση της σχέσης μεταξύ της δυσαρμονίας και της αρμονίας των ανθρώπινων τάσεων για επιθυμία. Αυτή η ηθική ανάλυση διατυπώνεται πιο ξεκάθαρα στην Τονική Κλίμακα. Σε μια κλίμακα από το μηδέν μέχρι το σαράντα, η Τονική Κλίμακα χαρτογραφεί τις πνευματικές διαθέσεις ενός ατόμου από την οποία απορρέουν διαφορετικά χαρακτηριστικά δράσης. Στο κατώτατο σημείο της κλίμακας, οι πολύ χαμηλές τάσεις για επιθυμία –η απάθεια, η απελπισία– είναι τόσο κοντά στον θάνατο, που δεν παρέχουν τη βάση για ηθική δράση. Ελαφρώς ψηλότερα, διαθέσεις, όπως ο φόβος, ο θυμός και η εχθρότητα, εμποδίζουν την ελευθερία που είναι απαραίτητη για να ζει κάποιος μια ηθική ζωή. Στο επόμενο επίπεδο, η άνοδος στην κλίμακα είναι εμφανής,

γιατί υπάρχει μετακίνηση από τον συντηρητισμό και, μέσα από το έντονο ενδιαφέρον για τη ζωή, σε μια κατάσταση ευθυμίας. Η ηθική συμπεριφορά τώρα καθίσταται εφικτή. Όμως το πεδίο εφαρμογής της ηθικής δράσης αυξάνεται εκθετικά όσο η κλίμακα ανεβαίνει, μέσα από τις διαθέσεις του ενθουσιασμού, της συμμετοχής στην αισθητική και την αγαλλίαση, για να φτάσει στα υψηλότερα επίπεδα που αντιπροσωπεύουν την πηγή όλης της δράσης και την υπέρτατη γαλήνη της μπίινγκνες.

Η Τονική Κλίμακα, επομένως, παρουσιάζει πληροφορίες ώστε να γίνει η αξιολόγηση της σχετικής δυσαρμονίας ή της αρμονίας των ανθρώπινων τάσεων για την επιθυμία των πνευματικών ιδανικών της Σαηεντολογίας. Όπως το έθεσε ο Λ. Ρον Χάμπαρντ: «Κατεβαίνοντας την Τονική Κλίμακα, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι όλο και περισσότερη δυσαρμονία εισάγεται στο θήτα». «Χρησιμοποιώντας μια αντιστοιχία με τη μουσική, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η νότα γίνεται όλο και λιγότερο μια καθαρή και αρμονική ταλάντωση και απομακρύνεται όλο και περισσότερο από τον σωστό της τόνο».²⁶ Στη θρησκευτική ηθική της Σαηεντολογίας, επομένως, η ηθική πράξη εξαρτάται από την αποκατάσταση του ανθρώπινου πνεύματος στην αρχική του κατάσταση της πνευματικής αρμονίας.

VI. Θρησκευτικά Βιώματα

Σύμφωνα με τον ιστορικό των θρησκειών, Μιρτσέα Ελιάντε, η πιο αρχαία μορφή του θρησκευτικού βιώματος βρίσκεται στις πρακτικές του σαμανισμού. Οι σαμάνοι, που χρησιμοποιούν την τεχνική την οποία ο Ελιάντε ονόμασε «αρχαϊκές τεχνικές έκστασης», για να περιέλθουν σε κατάσταση καταληψίας, υποστηρίζουν ότι ταξιδεύουν έξω από τα σώματά τους και εφαρμόζουν τη δύναμη που απέκτησαν μέσα από τα εντυπωσιακά τους βιώματα, για τη θεραπεία του σώματος, της διάνοιας και του πνεύματος.²⁷ Στις τοπικές, μικρής κλίμακας αυτόχθονες θρησκείες σε όλο τον κόσμο, ο σαμάνος αντιπροσωπεύει τα στάνταρ για τον προσδιορισμό της φύσης του θρησκευτικού βιώματος.

Όπως υποστήριξε η ανθρωπολόγος Φελισιτάς Γκούντμαν,²⁸ οι τεχνικές των σαμάνων παρήγαγαν όχι μόνο το πιο αρχαίο, αλλά επίσης και το πιο επίμονο και διαρκές είδος θρησκευτικού βιώματος, την καταληψία. Μέσα από μια ποικιλία από τεχνικές –τον διαλογισμό, την προσευχή, την ψαλμωδία, το τραγούδι, τον χορό και τα λοιπά– οι θρησκείες έχουν προκαλέσει και έχουν καλλιεργήσει το βίωμα της καταληψίας. Σύμφωνα με την Γκούντμαν, οι καταστάσεις καταληψίας αντιπροσωπεύουν τον κοινό παρονομαστή πίσω από όλο το θρησκευτικό βίωμα. Κατά την άποψή της, όλες οι θρησκείες, είτε το γνωρίζουν είτε όχι, προκαλούν εμπειρίες καταληψίας.

Παρόλο που η Εκκλησία της Σαηεντολογίας χρησιμοποιεί συγκεκριμένες «τεχνικές έκστασης», δηλαδή αυτές τις διαδικασίες και τις μεθόδους που αναφέρονται ως η «θρησκευτική τεχνολογία» της, η ίδια επιμένει σταθερά ότι το θρησκευτικό βίωμα που προκύπτει από αυτές τις πρακτικές δεν πρέπει να παρερμηνευτεί ως καταληψία. Επιπλέον, αντίθετα με τους δυσφημιστικούς ισχυρισμούς της προπαγάνδας κατά των αιρέσεων, αυτές οι τεχνικές δεν έχουν καμία σχέση με τις διαδικασίες της ύπνωσης ή της «πλύσης εγκεφάλου».²⁹ Αντίθετα, οι θρησκευτικές τεχνικές που χρησιμοποιούνται στην Εκκλησία της Σαηεντολογίας κατευθύνονται προς το βίωμα μιας μεγαλύτερης καθαρότητας πνευματικής επίγνωσης.

Για τη Σαηεντολογία, το θρησκευτικό βίωμα είναι βασικά ένα θέμα επίτευξης κατανόησης. Η φύση της κατανόησης παριστάνεται με ένα τρίγωνο –το τρίγωνο του ARC, ονομαζόμενο έτσι, από τα αρχικά γράμματα των αγγλικών λέξεων «Affinity» (Στοργή), «Reality» (Πραγματικότητα) και «Communication» (Επικοινωνία)– που αποτελείται από τρία συστατικά μέρη: τη Στοργή, την Πραγματικότητα και την Επικοινωνία. Η Στοργή, ως η πρώτη γωνία αυτού του τριγώνου, εκφράζει τον βαθμό της εγγύτητας, της αρέσκειας ή της αγάπης που βιώνει ένα άτομο σε σχέση με ένα άλλο άτομο. Η δεύτερη γωνία, η Πραγματικότητα, δείχνει μια διαπροσωπική συμφωνία σχετικά με αυτό που φαίνεται ότι συμβαίνει σε οποιαδήποτε κατάσταση. Στην τρίτη γωνία, η Επικοινωνία ορίζει την ανταλλαγή ιδεών. Η καθαρή επικοινωνία, ως το πιο σημαντικό μέρος αυτού του τριγώνου του ARC, μπορεί να αποτελέσει τη βάση για τη δημιουργία της διαπροσωπικής στοργής και της αμοιβαίας συμφωνίας σχετικά με την πραγματικότητα. Ωστόσο, αφού όλες οι πλευρές της κατανόησης είναι αλληλένδετες, το τρίγωνο του ARC χαρακτηρίζεται ως κάτι που αυξάνεται, όσο αυξάνεται η κατανόηση. Το τρίγωνο του ARC, ως μέθοδος για την κατανόηση της φύσης της κατανόησης, λειτουργεί ως μέτρο επέκτασης της επίγνωσης.

Το θρησκευτικό βίωμα στη Σαηεντολογία προχωρά μέσα από μια σειρά βαθμιδωτών επιπέδων. Μετά από την επίτευξη των αναγκών «ριλίζ» (απελευθερώσεων) από το εξαρτημένο ανακλαστικό που χαρακτηρίζει την αντιδραστική διάνοια, το άτομο μπορεί να βιώσει την κατάσταση του να είναι Κλήαρ. Σύμφωνα με την Εκκλησία της Σαηεντολογίας, «δεν υπάρχει συγκρίσιμη περιγραφή για την πλήρη δόξα της κατάστασης του Κλήαρ σε κανένα γραπτό έργο του πολιτισμού μας».³⁰ Επομένως, το βίωμα της κατάστασης του Κλήαρ, θα μπορούσε, όπως συμβαίνει με τα μυστικιστικά βιώματα γενικά, να χαρακτηριστεί ως κάτι το ανείπωτο, ως μια κατάσταση συναίσθησης που είναι πέρα από τις λέξεις. Ωστόσο, αυτή η κατάσταση συναίσθησης επίσης χαρακτηρίζεται, όπως συμβαίνει στα μυστικιστικά βιώματα, από μια αυξημένη επίγνωση κατά την οποία αποκτάται νέα γνώση και ενορατικότητα.

Η Σαηεντολογία, πέρα από την κατάσταση του Κλήαρ, προσφέρει τεχνικές για την επίτευξη ακόμη υψηλότερων επιπέδων πνευματικής ελευθερίας και ικανότητας. Ως Λειτουργικός Θήταν (επίπεδα πάνω από την κατάσταση του Κλήαρ), το άτομο που βιώνει αυτά τα υψηλότερα επίπεδα λέγεται ότι γίνεται μια «εν γνώσει του και με δική του βούληση αιτία πάνω στη Ζωή, στη Σκέψη, στην Ύλη, στην Ενέργεια, στον Χώρο και στον Χρόνο».³¹ Η Σαηεντολογία υποστηρίζει ότι ο Λειτουργικός Θήταν διαθέτει ικανότητες πέρα από τις συνήθειες. Για παράδειγμα, ένας Λειτουργικός Θήταν, όπως ένας σαμάνος, πρέπει να είναι σε θέση να έχει το βίωμα της συνειδητής επίγνωσης ανεξάρτητα από το φυσικό σώμα. Ωστόσο, σ' αυτά τα ανώτερα επίπεδα, η κύρια ικανότητα που ανακτάται από έναν Λειτουργικό Θήταν είναι το βίωμα της αιωνιότητας. Μέσα από αυτό το βίωμα, το άτομο επιτυγχάνει τη γνώση της αθανασίας και την ελευθερία από τον κύκλο της γέννησης και του θανάτου. Η πνευματική γνώση, η ελευθερία και η δύναμη που αντιπροσωπεύονται από τον Λειτουργικό Θήταν είναι ο τελικός στόχος της θρησκείας της Σαηεντολογίας. Στην ουσία, οι ικανότητες αυτές αντιπροσωπεύουν το αποκορύφωμα μιας θρησκευτικής αναζήτησης για την πνευματική σωτηρία και την αθανασία.

VII. Θρησκευτική Οργάνωση

Η Ιδρυτική Εκκλησία της Σαηεντολογίας δημιουργήθηκε ως θρησκευτικός οργανισμός στην Ουάσιγκτον, στις 21 Ιουλίου 1955, για την «εξάπλωση της θρησκευτικής πίστης, που είναι γνωστή ως Σαηεντολογία, και προκειμένου να ενεργεί ως Εκκλησία για τη θρησκευτική λατρεία αυτής της πίστης». Στα επόμενα τριάντα χρόνια, η Εκκλησία της Σαηεντολογίας επεκτάθηκε εντυπωσιακά και έγινε μια παγκόσμια θρησκεία. Όπως και σε κάθε θρησκεία, συγκεκριμένοι τόποι λατρείας λειτουργούν ως βάση της θρησκείας της Σαηεντολογίας. Η κοινωνική οργάνωση της Διεθνούς Εκκλησίας της Σαηεντολογίας βασίζεται σε μια ιεραρχία από πέντε διαφορετικά είδη θρησκευτικών κέντρων.

Πρώτον, οι θρησκευτικές αποστολές της Σαηεντολογίας παραδίδουν εισαγωγικές υπηρεσίες και ώντιτινγκ μέχρι το επίπεδο του Κλήαρ. Παρόλο που οι αποστολές αυτές ασχολούνται κυρίως με δραστηριότητες ενημέρωσης ανθρώπων που δεν είναι εξοικειωμένοι με τη Σαηεντολογία, είναι επίσης εξουσιοδοτημένες να παραδίδουν όλες τις βασικές «πορείες προς τη Γέφυρα». (Γέφυρα είναι η πορεία βημάτων προς την κατάσταση του Κλήαρ και του Λειτουργικού Θήταν.) Όταν μια θρησκευτική αποστολή καταφέρει να αναπτυχθεί σε ένα επαρκές μέγεθος, μπορεί να γίνει εκκλησία.

Δεύτερον, εκκλησίες της Σαηεντολογίας παραδίδουν όλο το ώντινγκ, την εκπαίδευση και άλλες θρησκευτικές υπηρεσίες που είναι διαθέσιμες και στις θρησκευτικές αποστολές.

Ωστόσο, οι Εκκλησίες προσφέρουν και ανώτερη εκπαίδευση για ώντιτορ και έχουν την εξουσία να χειροτονούν λειτουργούς. Παραδίδουν τακτικές κυριακάτικες λειτουργίες.

Τρίτον, οι Εκκλησίες μεγέθους Σαιντ Χιλ και οι Ανώτεροι Οργανισμοί είναι θρησκευτικά κέντρα για το προχωρημένο ώντιτινγκ και την προχωρημένη εκπαίδευση. Αυτά τα κέντρα που βρίσκονται στο Σάσεξ, στην Κοπεγχάγη, στο Λος Άντζελες και στο Σίδνεϊ, ειδικεύονται στη θρησκευτική τεχνολογία για την επίτευξη των αρχικών επιπέδων του Λειτουργικού Θήταν.

Τέταρτον, ο Οργανισμός Υπηρεσιών Φλαγκ, που βρίσκεται στο Κληαργουότερ της Φλόριντα, είναι η πνευματική έδρα της διεθνούς Εκκλησίας της Σαηεντολογίας. Το κέντρο παραδίδει όλες τις θρησκευτικές υπηρεσίες της Σαηεντολογίας, στις οποίες περιλαμβάνονται τα υψηλότερα επίπεδα ώντιτινγκ για την επίτευξη του Λειτουργικού Θήταν και η ανώτατου βαθμού εκπαίδευση για ώντιτορ.

Πέμπτον, ο Οργανισμός Υπηρεσιών της Ναυαρχίδας, που παραδίδει τις υπηρεσίες του στο *Φρίγουιντς*, ένα πλοίο μήκους 134 μέτρων που έχει τη βάση του στην Καραϊβική, είναι το μοναδικό κέντρο Σαηεντολογίας που προσφέρει το ανώτατο επίπεδο του ώντιτινγκ. Επιπλέον, ο Οργανισμός Υπηρεσιών της Ναυαρχίδας παρέχει ειδικά μαθήματα και θρησκευτικά ησυχαστήρια για την πνευματική πρόοδο ενός ατόμου.

Αυτή η ιεράρχηση των θρησκευτικών κέντρων λειτουργεί υπό την καθοδήγηση της Μητέρας Εκκλησίας στο Λος Άντζελες, της Εκκλησίας της Σαηεντολογίας Διεθνώς. Η Εκκλησία της Σαηεντολογίας Διεθνώς, που είναι υπεύθυνη για τη διατήρηση και την εξάπλωση της θρησκείας της Σαηεντολογίας, έχει ιδρύσει αρκετούς θυγατρικούς κλάδους. Η εταιρεία Golden Era Productions παράγει και διανέμει μια ευρεία γκάμα από έντυπα, ταινίες και ηχογραφήσεις. Δύο εκδοτικές εταιρείες – η Bridge Publications στο Λος Άντζελες και η New Era Publications στη Δανία – διαχειρίζονται την έκδοση των βιβλίων του Λ. Ρον Χάμπαρντ. Παρόλο που φαίνεται σαν μια σύγχρονη εταιρική δομή, αυτή η εκκλησιαστική οργάνωση εξυπηρετεί θρησκευτικά συμφέροντα, επιβλέποντας τη διατήρηση και την εξάπλωση της θρησκείας της Σαηεντολογίας σε όλο τον κόσμο.

Το Κέντρο Θρησκευτικής Τεχνολογίας, που είναι αφοσιωμένο στη διατήρηση των ιερών κειμένων και των θρησκευτικών διδασκαλιών, καταχωρίζει τα εμπορικά σήματα και τα πνευματικά δικαιώματα της Σαηεντολογίας και επιβλέπει τη χρήση τους. Όσον αφορά τη διαφύλαξη της ορθοδοξίας της θρησκείας, το Κέντρο Θρησκευτικής Τεχνολογίας διατηρεί την αγνότητα των διδαχών της Σαηεντολογίας και εξασφαλίζει ότι οι λειτουργοί και οι υπηρεσίες της εκκλησίας λειτουργούν σε ηθικό πλαίσιο.

Το Κέντρο Θρησκευτικής Τεχνολογίας, που είναι εκτός εκκλησιαστικής ιεραρχίας, ιδρύθηκε το 1982 για να εξασφαλίσει την επιβίωση της θρησκείας μέσα από τη διαφύλαξη των γραπτών του Λ. Ρον Χάμπαρντ σε άφθαρτα υλικά. Το Κέντρο Θρησκευτικής Τεχνολογίας, επισημαίνοντας ότι αυτά τα γραπτά θεωρούνται ιερά κείμενα, έχει αναπτύξει διάφορα μέσα για τη συντήρησή τους, στα οποία περιλαμβάνεται η χάραξη των κειμένων του Λ. Ρον Χάμπαρντ σε πλάκες από ανοξείδωτο ατσάλι για να αποθηκευτούν σε δοχεία από τιτάνιο, πράγμα που θα εξασφαλίσει τη μόνιμη επιβίωση των θεμελιωδών εγγράφων της θρησκείας της Σαηεντολογίας. Με τον τρόπο αυτό, το Κέντρο Θρησκευτικής Τεχνολογίας έχει αναλάβει την ευθύνη της προστασίας των ιερών κειμένων της Σαηεντολογίας από «κάθε πιθανή καταστροφή, ώστε οι μελλοντικές γενιές, ακόμη και οι περιπλανώμενες φυλές αγρίων σε κάποιες χιλιάδες χρόνια από τώρα, να έχουν τις Γραφές, για να αναστήσουν τη θρησκεία».³²

Η Εκκλησία της Σαηεντολογίας, πέρα από τη διαφύλαξη και την εξάπλωση της θρησκευτικής της τεχνολογίας, έχει αναπτύξει μια σειρά από υπηρεσίες για το κοινό στα πεδία της απεξάρτησης από τα ναρκωτικά, της αναμόρφωσης των εγκληματιών, της διοίκησης των επιχειρήσεων και στο πεδίο της εκπαίδευσης. Το Νάρκωνον παρέχει υπηρεσίες και υποστήριξη για την εξάλειψη της χρήσης ναρκωτικών· το Κρίμινον δουλεύει με καταδικασμένους εγκληματίες για να τους βοηθήσει να μην επιστρέψουν στη φυλακή· το πρόγραμμα «Ο Δρόμος προς την Ευτυχία» υποστηρίζει την ανάπτυξη της προσωπικής ηθικής και της κοινωνικής ηθικής· και ο Οργανισμός Εφαρμοσμένης Εκπαίδευσης παρέχει εκπαιδευτικά προγράμματα για τη μελέτη και τις μεθόδους μάθησης. Μέσα από αυτά και μέσα από άλλα προγράμματα, η Εκκλησία της Σαηεντολογίας επεκτείνει τη θρησκευτική της αποστολή σε υπηρεσίες προς την κοινωνία.

Το κεντρικό σημείο του ενδιαφέροντος της Εκκλησίας της Σαηεντολογίας, ωστόσο, εξακολουθεί να είναι η θρησκευτική της αποστολή. Η Σαηεντολογία, σύμφωνα με τις προθέσεις του Λ. Ρον Χάμπαρντ, έχει σχεδιαστεί πάνω στη βάση ενός θρησκευτικού οργανισμού σε όλο τον κόσμο. Δεν έχουν όλα τα «νέα θρησκευτικά κινήματα» τόση άνεση να αναγνωρίζονται ως θρησκείες. Για παράδειγμα, ο Υπερβατικός Διαλογισμός, που ιδρύθηκε από τον γιόγκι Μαχαρίσι Μαχές, επέμενε ότι δεν ήταν θρησκεία· ήταν μια κοσμική οργάνωση που προσέφερε μια καθαρά επιστημονική τεχνική για τη μείωση του άγχους.³³ Η Σαηεντολογία όμως ήταν πάντα ξεκάθαρη για το στάτους της ως θρησκευτικός οργανισμός. Αυτό το στάτους έχει επιβεβαιωθεί σε όλο τον κόσμο από τις κυβερνήσεις που παραχώρησαν στην Εκκλησία την ίδια νομική αναγνώριση και τις φορολογικές απαλλαγές που παραχωρούνται σε οποιαδήποτε θρησκεία.

VIII. Η Σαηεντολογία στη Νότια Αφρική

Στη Νότια Αφρική, η κυβέρνηση του απαρτχάιντ προσπάθησε να αρνηθεί το θρησκευτικό στάτους της Εκκλησίας της Σαηεντολογίας στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Η Εξεταστική Επιτροπή της κυβέρνησης υποστήριξε ότι η Σαηεντολογία δεν πρέπει να αναγνωριστεί ως «αληθινή εκκλησία», γιατί υποτίθεται πως δεν κήρυξε τη Βίβλο ως τον Λόγο του Θεού· δεν προώθησε ένα «υγιές δόγμα» σχετικά με την αμαρτία και τη λύτρωση και δεν ανακήρυξε τον Χριστό ως τον μόνο λυτρωτή της ανθρωπότητας. Αυτή η Εξεταστική Επιτροπή αποφάσισε να μην προτείνει την απαγόρευση της Σαηεντολογίας, αλλά, παρ' όλα αυτά, βρήκε ότι η Εκκλησία της Σαηεντολογίας στερούνταν την «αγιότητα» που ήταν απαραίτητη για να θεωρηθεί Εκκλησία ή θρησκεία στη Νότια Αφρική.³⁴

Κατά ειρωνικό τρόπο, αυτή η επίσημη επιτροπή αρνήθηκε να αναγνωρίσει τη νομιμότητα ενός θρησκευτικού κινήματος που είχε προσφέρει την υποστήριξή του στη Νότια Αφρική. Όπως σημείωσε η Εκκλησία της Σαηεντολογίας στην απάντησή της προς την επιτροπή, η εκκλησία και ο ιδρυτής της «ήταν δραστήριοι υποστηρικτές του αγώνα της Νότιας Αφρικής».³⁵ Ενώ η Εκκλησία της Σαηεντολογίας, βασικά, ήταν μια μη πολιτική θρησκεία, μια Εκκλησία ανοικτή για τους ανθρώπους από οποιαδήποτε πολιτική τάση ή δέσμευση και ο Λ. Ρον Χάμπαρντ είχε δηλώσει ρητά την υποστήριξή του στη Νότια Αφρική στη μάχη κατά του διεθνούς κομμουνισμού. «Ίσως το μόνο κράτος στη Γη που έχει τη θέληση να πολεμήσει πραγματικά την υπονόμευση των ηθικών αρχών είναι η Νότια Αφρική» έγραψε ο Λ. Ρον Χάμπαρντ το 1961. Αντί για μια στρατιωτική λύση, όμως, ο Λ. Ρον Χάμπαρντ προσέφερε τη θρησκευτική τεχνολογία της Εκκλησίας της Σαηεντολογίας. «Για να αντιστρέψετε αυτό το ρεύμα», προέτρεψε, «χρησιμοποιήστε ηλεκτρόμετρα, όχι όπλα».³⁶

Ο Λ. Ρον Χάμπαρντ, αφού περιηγήθηκε στη Νότια Αφρική στην αρχή της δεκαετίας του 1960, ενδιαφέρθηκε πολύ για τη χώρα και τον λαό της. Η Εκκλησία της Σαηεντολογίας αναφέρει τα εξής: «Μετά την επίσκεψή του στη Νότια Αφρική στις αρχές της δεκαετίας του 1960, προέβλεψε μαζικές κοινωνικές αναταραχές και σοβαρή ρήξη μεταξύ των κοινοτήτων των μαύρων και των λευκών. Για να αποτρέψει την καταστροφή, συμβούλευε να ληφθούν μέτρα και προσέφερε την τεχνολογία που θα επέτρεπε στον μεγάλο μαύρο πληθυσμό της χώρας να γίνει εγγράμματος».³⁷ Ταυτόχρονα με τη νομική αναγνώριση της Σαηεντολογίας το 1975, η εκκλησία δημιούργησε ένα παρεμφερές πρόγραμμα με εκείνο του Οργανισμού Εφαρμοσμένης Εκπαίδευσης Διεθνώς, το οποίο παρουσίασε με την ονομασία «Ζωντανή Εκπαίδευση», ώστε οι τεχνικές μελέτης να είναι διαθέσιμες στη Νότια Αφρική. Σύμφωνα με την Εκκλησία της Σαηεντολογίας, «στη Νότια Αφρική, τα προγράμματα αυτά βοήθησαν πολύ περισσότερους από δύο εκατομμύρια μη προνομιούχους μαύρους Αφρικανούς να βελτιώσουν την ικανότητά τους να μελετούν, πολύ πριν πέσουν οι τοίχοι του απαρτχάιντ ή πριν καν το προσέξει ο κόσμος».³⁸

Κατά τη διάρκεια της εποχής του απαρτχάιντ, η εκκλησία συμμετείχε ενεργά στην εκστρατεία εναντίον των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που σημειώνονταν λόγω της διαχωρισμένης ανάπτυξης, λόγω του νόμου για την εκπαίδευση των Μπαντού (ομάδα συγκενικών εθνών στην Αφρική) και εναντίον των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που σημειώνονταν στα επαγγέλματα της ψυχικής υγείας. Όπως υποστήριξε η Εκκλησία, η ψυχιατρική εξυπηρετούσε τα συμφέροντα του απαρτχάιντ δικαιολογώντας τον φυλετικό διαχωρισμό και ενισχύοντας τη ρατσιστική καταπίεση των μαύρων Νοτιοαφρικανών. Η Εκκλησία αγωνίστηκε για τον εντοπισμό και την αποκάλυψη της απάνθρωπης μεταχείρισης των μαύρων ασθενών στα ψυχιατρικά νοσοκομεία. Παρόλο που αυτή η καμπάνια έφερε την εκκλησία σε σύγκρουση με το καθεστώς του απαρτχάιντ, οι ανησυχίες της για τον ρατσισμό στα επαγγέλματα της ψυχικής υγείας στη Νότια Αφρική επιβεβαιώθηκαν από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, ο οποίος παρατήρησε το 1977 ότι «σε κανένα άλλο ιατρικό πεδίο της Νότιας Αφρικής, η περιφρόνηση προς το άτομο, η οποία καλλιεργείται από τον ρατσισμό, δεν απεικονίζεται πιο συνοπτικά από όσο στην ψυχιατρική».³⁹ Η αντίθεση της Εκκλησίας με την ψυχιατρική προκύπτει από το πιστεύω της που επιβεβαιώνει τη θρησκευτική βάση της ψυχικής υγείας και της θεραπείας. Ωστόσο, στη Νότια Αφρική, αυτή η αντίθεση κατευθύνθηκε ρητά εναντίον του ενδημικού ρατσισμού που φάνηκε να διεισδύει στην πρακτική της ψυχιατρικής υπό το καθεστώς του απαρτχάιντ.

Η Εκκλησία της Σαηντολογίας, μέσα από αυτές τις θρησκευτικές και τις εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες, έχει εδραιώσει τη θέση της μεταξύ των θρησκειών της Νότιας Αφρικής. Τα τελευταία χρόνια, η εκκλησία συμμετέχει ενεργά στον τοπικό οργανισμό της Νότιας Αφρικής για την Παγκόσμια Διάσκεψη για τη Θρησκεία και την Ειρήνη.⁴⁰ Προκειμένου να συντάξει ένα καταστατικό με τα δικαιώματα και τις ευθύνες των θρησκευτικών οργανώσεων στη Νότια Αφρική, η Παγκόσμια Διάσκεψη για τη Θρησκεία και την Ειρήνη υποστηρίχθηκε από τη δέσμευση της Εκκλησίας για την προώθηση της θρησκευτικής ελευθερίας. Σε μια νέα Νότια Αφρική, επομένως, η Εκκλησία της Σαηντολογίας έχει πάρει τη θέση της μέσα στην πλούσια δομή της θρησκευτικής ποικιλομορφίας της χώρας.

Όπως υποστήριξε ο φιλόσοφος Γουίλιαμ Τζέιμς, κάθε θρησκεία έχει την πρόθεση να θεραπεύσει. Κάθε θρησκεία διαγιγνώσκει το βασικό πρόβλημα της ανθρώπινης κατάστασης, είτε αυτό το πρόβλημα χαρακτηρίζεται ως αμαρτία, άγνοια, βάσανο, αποξένωση είτε ως καταπίεση, και προτείνει μια θεραπεία.⁴¹ Η Εκκλησία της Σαηντολογίας είναι μια θεραπευτική θρησκεία που προσδιορίζει το πρόβλημα της ανθρώπινης κατάστασης και παρέχει ειδικές τεχνικές πνευματικής θεραπείας και μια εφαρμοσμένη θρησκευτική φιλοσοφία που σχεδιάστηκε για να θεραπεύσει αυτό το πρόβλημα.

Παρόλο που η Σαηεντολογία συχνά περιγράφεται ως ένα «νέο θρησκευτικό κίνημα», στην πραγματικότητα δεν είναι καινούργια. Στη Νότια Αφρική, όπως έχουμε δει, η Σαηεντολογία είναι παρούσα επί σαράντα χρόνια. Στις αρχές της δεκαετίας του 1980, κάποιοι κοινωνιολόγοι και ιστορικοί της θρησκείας προέβλεψαν την παρακμή της Σαηεντολογίας. Υποστήριξαν ότι η εκκλησία θα συναντούσε δυσκολίες να επιζήσει μετά τον θάνατο του ιδρυτή της: ότι η θρησκευτική της «επιστήμη» θα ξεπεραστεί με την αλλαγή της επιστημονικής μόδας και ότι η πνευματική «θεραπεία» θα χάσει «μερίδιο της αγοράς», μέσα σε έναν ανταγωνισμό που διευρύνεται.⁴² Κατά τη διάρκεια των χρόνων που μεσολάβησαν, ωστόσο, οι προβλέψεις για το τέλος της Σαηεντολογίας δεν έχουν επιβεβαιωθεί. Η Εκκλησία της Σαηεντολογίας, ως θρησκεία που είναι τόσο παλιά όσο και νέα, συνεχίζει να προωθεί θρησκευτικούς στόχους που έχουν κερδίσει υποστηρικτές σε όλο τον κόσμο. Τουλάχιστον, η Εκκλησία της Σαηεντολογίας αξίζει τη συνεχή αναγνώριση και προσοχή των ανθρώπων ως θρησκεία στη Νότια Αφρική.

DAVID CHIDESTER

Καθηγητής Συγκριτικής Θρησκειολογίας

ΙΧ. Βιβλιογραφία

1. Εκκλησία της Σαηεντολογίας, *Μια Περιγραφή της Θρησκείας της Σαηεντολογίας* (Λος Άντζελες: Εκκλησία της Σαηεντολογίας Διεθνώς, 1993), σελ. 2.
2. Ε. Β. Τάιλορ, *Πρωτόγονος Πολιτισμός*, 2 τόμοι (Λονδίνο, Τζον Μάρει, 1920), σελ. Ι, 424· Εμίλ Ντουρκχάιμ, *Οι Στοιχειώδεις Μορφές της Θρησκευτικής Ζωής*, μετάφρ. Τζόζεφ Γουώρντ Σουέιν (Νέα Υόρκη: Ο Ελεύθερος Τύπος, 1965), σελ. 62. Ένας χρήσιμος πολυδιάστατος «χάρτης» για τη μελέτη της θρησκείας έχει φτιαχτεί από τον Νίνιαν Σμαρτ σε έναν αριθμό εκδόσεων, στις οποίες περιλαμβάνονται οι εξής: *Το Θρησκευτικό Βίωμα της Ανθρωπότητας* (Γλασκόβη: Κόλινς, 1971)· *Η Επιστήμη της Θρησκείας και η Κοινωνιολογία της Γνώσης* (Πρίνστον: Εκδόσεις Πανεπιστημίου του Πρίνστον, 1973)· *Το Φαινόμενο της Θρησκείας* (Λονδίνο: Μακμίλαν, 1973) και *Παγκόσμιες Απόψεις: Διαπολιτισμικές Εξερευνήσεις των Ανθρώπινων Πεποιθήσεων* (Νέα Υόρκη: Τσαρλς Σκρίμπενς, 1983). Για περαιτέρω συζήτηση για τον ορισμό της θρησκείας, βλέπε Ντέιβιντ Τσίντεστερ, Γκόρντον Μίτσελ, Ιζαμπέλ Απάγουο Φίρι και Α. Ρασίντ Ομάρ, *Η Θρησκεία στη Δημόσια Εκπαίδευση: Επιλογές για μια Νέα Νότια Αφρική*, 2η έκδοση (Κέιπ Τάουν, Εκδόσεις UTC, 1994).
3. Εμίλ Μπενβενίστ, *Η Ινδοευρωπαϊκή Γλώσσα και η Κοινωνία*, (μετάφρ.) Ελίζαμπεθ Πάλμερ (Λονδίνο: Φάμπερ και Φάμπερ, 1973· αρχική έκδοση 1969), σελ. 522.
4. Τζ. Τ. βαν ντερ Κεμπ, «Μια Περιγραφή της Θρησκείας, των Εθίμων, του Πληθυσμού, του Καθεστώτος, της Γλώσσας, της Ιστορίας και των Φυσικών Προϊόντων της Καφράρια», *Συναλλαγές της Ιεραποστολικής Κοινότητας* (Λονδίνου), Τόμος 1 (Λονδίνο: Μπάι και Λω, 1804), σελ. 432.
5. Γ. Μ. Αϊζέλεν, «Geloofsvormen van Donker Afrika», *Tydskrif vir Wetenskap en Kuns* 3 (1924/25), σελ. 84.
6. Πίτερ Χάρισον, *Η «Θρησκεία» και οι Θρησκείες στην Αγγλία του Διαφωτισμού* (Κέιμπριτζ: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Κέιμπριτζ, 1990), σελ. 39.
7. Ντέιβιντ Α. Πέιλιν, *Η Συμπεριφορά Απέναντι σε Άλλες Θρησκείες: Συγκριτική Θρησκευσιολογία στον 17ο και τον 18ο Αιώνα στη Βρετανία* (Μάντσεστερ: Εκδόσεις Πανεπιστημίου του Μάντσεστερ, 1984).
8. Φ. Μαξ Μίλερ, *Εισαγωγή στην Επιστήμη της Θρησκείας* (Λονδίνο: Τρούμπνερς, 1873).

9. Εκτός από το έργο του Χάρισον και του Πέιλιν που προαναφέρθηκαν, υπάρχουν επίσης πρόσφατες αναφορές σχετικά με την ιστορική εμφάνιση των σύγχρονων όρων «θρησκεία» και «θρησκείες» από τον Πίτερ Μπάιρν, *Φυσική Θρησκεία και η Φύση της Θρησκείας: Η Κληρονομιά του Ντεϊσμού* (Λονδίνο: Ρούτλετζ, 1989)· Τζ. Σάμιουελ Πρους, *Η Εξήγηση της Θρησκείας: η Κριτική και η Θεωρία από τον Μπωντέν μέχρι τον Φρόιντ* (Νιου Χέιβεν: Εκδόσεις Πανεπιστημίου του Γέιλ, 1987)· Έρικ Τζ. Σέιρπ, *Συγκριτική Θρησκειολογία: μια Ιστορία*, 2η έκδοση (Λα Σαλ, Ιλινόις: Ανοικτό Δικαστήριο, 1986) και Μισέλ Ντεσπλά και Ζεράρ Βαλέ (ειδικός σύμβουλος σε θέματα παιδείας) *Η Θρησκεία στην Ιστορία: η Λέξη, η Ιδέα, η Πραγματικότητα* (Βατερλό, Οντάριο: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Γουίλφριντ Λόριερ, 1992). Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το υπόβαθρο της μελέτης, βλέπε Γουίλφρεντ Κάντγουελ Σμιθ, *Η Σημασία και το Τέλος της Θρησκείας* (Νέα Υόρκη: Μακμίλαν, 1962)· Μισέλ Ντεσπλά, *Η Θρησκεία στη Δύση: Εξέλιξη των Ιδεών και των Εμπειριών* (Μόντρεαλ: Φιντς, 1979) και Ερνστ Φέιλ, *Θρησκεία: Η Ιστορία μιας Σύγχρονης Βασικής Ιδέας από τον Πρώιμο Χριστιανισμό μέχρι τη Μεταρρύθμιση* (Γκέτινγκεν: Βαντερχέκ και Ρούπρεχτ, 1986). Για μια ανάλυση της ιστορίας της δημιουργίας των όρων «θρησκεία» και «θρησκείες» στη Νότια Αφρική, βλέπε Ντέιβιντ Τσίντεστερ, *Άγρια Συστήματα: η Αποικιοκρατία, η Θρησκεία και η Συγκριτική Θρησκειολογία στη Νότια Αφρική* (Σαρλότσβιλ: Εκδόσεις του Πανεπιστημίου της Βιρτζίνια, 1996).
10. Σχετικά με το κίνημα κατά των αιρέσεων, βλέπε Ντέιβιντ Μπρόμλυ και Έινσον Ντ. Σουπ, *Οι Νέοι Φρουροί: Αποπρογραμματιστές, τα Άτομα κατά των Αιρέσεων και οι Νέες Θρησκείες* (Μπέβερλι Χιλς, Καλιφόρνια: Σέιτς, 1980). Σε ακαδημαϊκή ανάλυση, οι ισχυρισμοί κατά των αιρέσεων μπορεί να επανεμφανιστούν σε θεωρητικά μοντέλα που απεικονίζουν τις νέες θρησκείες ως ψυχοπαθολογία, ρηξικέλευθες επιχειρήσεις ή κοινωνική παρέκκλιση. Βλέπε Γουίλιαμ Σιμς Μπείνμπριτζ και Ρόντνεϊ Σταρκ, «Η Δημιουργία της Αίρεσης: Τρία Συμβατά Μοντέλα», στο έργο του Τζέφρι Κ. Χάντεν και Θίοντορ Ε. Λονγκ, εκδοτών, *Η θρησκεία και η θρησκευτικότητα στην Αμερική* (Νέα Υόρκη: Κρόσροουντ, 1983), σελ. 35-53.
11. Τζ. Π. Γ. Κοτζέ κ.ά., *Έκθεση της Εξεταστικής Επιτροπής για τη Σαηεντολογία για το 1972* (Πρετόρια: Κυβερνητικές Εκδόσεις, 1973), σελ. 208.
12. Ζ. Γ. Οστχούιζεν, *Η Εκκλησία της Σαηεντολογίας: Θρησκευτική Φιλοσοφία, Θρησκεία και Εκκλησία* (Γιοχάνεσμπουργκ: Εκκλησία της Σαηεντολογίας, 1975), σελ. 11.

13. Λ. Ρον Χάμπαρντ, *Η Δημιουργία της Ανθρώπινης Ικανότητας: ένα Εγχειρίδιο για τους Σαηεντολόγους*, σελ. 351.
14. Για ένα παράδειγμα αυτής της προσέγγισης, βλέπε Χέντρικ Κρέμερ, *Το Μήνυμα του Χριστιανισμού σε έναν μη-Χριστιανικό Κόσμο* (Λονδίνο: Εκδοτικός Οίκος Εδιμβούργου, 1938).
15. Λ. Ρον Χάμπαρντ, *Διαλέξεις στο Φίνιξ* (Εδιμβούργο: Παγκόσμιος Οργανισμός Εκδόσεων, 1968), σελ. 35.
16. Αναφέρεται αυτόθι, σελ. 13.
17. Αναφέρεται αυτόθι, σελ. 11.
18. Λ. Ρον Χάμπαρντ, *Η Επιστήμη της Επιβίωσης: Πρόβλεψη της Ανθρώπινης Συμπεριφοράς*, σελ. 488.
19. Λ. Ρον Χάμπαρντ, *Σαηεντολογία 0-8: Το Βιβλίο των Βασικών*, σελ. 410.
20. Λ. Ρον Χάμπαρντ, *Σαηεντολογία 8-8008*, σελ. 121.
21. Λ. Ρον Χάμπαρντ, *Τελετές της Ιδρυτικής Εκκλησίας της Σαηεντολογίας*, σελ. 7.
22. Τζόνathan Ζ. Σμιθ, «Θεραπευτικές Λατρείες», *Νέα Εγκυκλοπαίδεια Μπριτάνικα, Μακροπέντια*, τόμος 8 (Σικάγο, 1977), σελ. 685.
23. Χένρι Κλαρκ Γουόρεν, μετάφρ., *Ο Βουδισμός στις Μεταφράσεις* (Νέα Υόρκη: Ατενέουμ, 1979), σελ. 405.
24. Μόρτον Μπλούμφιλντ, *Τα Επτά Θανάσιμα Αμαρτήματα: Μια Εισαγωγή στην Ιστορία της Θρησκευτικής Έννοιας* (Ιστ Λάνσινγκ: Εκδόσεις του Πανεπιστημίου της Πολιτείας του Μίσιγκαν, 1967).
25. Σχετικά με τη δυσαρμονία και την αρμονία στη θρησκευτική ηθική, βλέπε Ντέιβιντ Τσίντεστερ, *Πρότυπα Δράσης: η Θρησκεία και η Ηθική με μια Συγκριτική Οπτική* (Μπελμόντ, Καλιφόρνια: Γουόντσγουορθ, 1987), σελ. 67-105.

26. Λ. Ρον Χάμπαρντ, *Επιστήμη της Επιβίωσης*, σελ. 46.
27. Μιρτσέα Ελιάντε, *Σαμανισμός: Αρχαϊκές Τεχνικές Καταληψίας*, μετάφρ. Γουίλαρντ Ρ. Τρασκ (Πρίνστον: Εκδόσεις Πανεπιστημίου του Πρίνστον, 1964).
28. Φελισιτάς Γκούντμαν, *Η Καταληψία, το Τελετουργικό και η Εναλλακτική Πραγματικότητα: η Θρησκεία σε έναν Πλουραλιστικό Κόσμο* (Μπλούμινγκτον: Εκδόσεις Πανεπιστημίου της Ιντιάνα, 1988)· *Εκεί όπου τα Πνεύματα Ζουν χωρίς Συγκεκριμένο Στόχο: Ταξίδια στην Καταληψία και Άλλες Εμπειρίες Καταληψίας* (Μπλούμινγκτον: Εκδόσεις του Πανεπιστημίου στην Ιντιάνα, 1990).
29. Για μια ανάλυση που έχει αποδείξει ως αναξιόπιστο τον ισχυρισμό ότι οι νέες θρησκείες ασχολούνται με την «πλύση εγκεφάλου», βλέπε το ακόλουθο από τον Ντέιβιντ Μπρόμλυ και τον Τζέιμς Ρίτσαρντσον, εκδότες, *Η Αντιπαράθεση για την Πλύση Εγκεφάλου/τον Αποπρογραμματισμό: Κοινωνιολογικές, Ψυχολογικές, Νομικές και Ιστορικές Προοπτικές* (Νέα Υόρκη: Εκδόσεις Έντουιν Μέλεν, 1983)· και το έργο του Ντικ Άντονι: «Δικαστική Διαμάχη Σχετικά με τα Θρησκευτικά Κινήματα και την Πλύση Εγκεφάλου: Αξιολόγηση Μαρτυρίας-Κλειδί», στο έργο του Τόμας Ρόμπινς και του Ντικ Άντονι, εκδοτών: *Στους Θεούς, Έχουμε Πίστη στους Θεούς: τα Νέα Πρότυπα του Θρησκευτικού Πλουραλισμού στην Αμερική*, 2η έκδοση (Νιου Μπράνσγουικ, Νιου Τζέρσεϊ: Τρανζάξιον, 1990), σελ. 295-325.
30. Εκκλησία της Σαηεντολογίας, «*Τι Είναι η Σαηεντολογία;*»: *Η Ολοκληρωμένη Αναφορά για την Ταχύτερα Αναπτυσσόμενη Θρησκεία στον Κόσμο* (Λος Άντζελες: Bridge Publications), σελ. 245.
31. Αναφέρεται αυτόθι, σελ. 274.
32. Εκκλησία της Σαηεντολογίας, *Περιγραφή της Θρησκείας της Σαηεντολογίας*, σελ. 8.
33. Ντέιβιντ Τσίντεστερ, *Τα Πρότυπα της Ισχύος: η Θρησκεία και η Πολιτική στον Αμερικανικό Πολιτισμό* (Ινγκλγουντ Κλιφς, Νιου Τζέρσεϊ: Πρέντις Χολ, 1988), σελ. 239-241.
34. Κοτζέ, *Έκθεση της Εξεταστικής Επιτροπής*, σελ. 209.

35. Εκκλησία της Σαηεντολογίας, *Απάντηση στην Έκθεση της Εξεταστικής Επιτροπής: «Η Αναφορά που Λείπει» για την Ενημέρωση των Μελών του Κοινοβουλίου* (Γιοχάνεσμπουργκ: Εκκλησία της Σαηεντολογίας, 1973), σελ. 41.
36. Αναφέρεται *αυτόθι*, σελ. 43.
37. Εκκλησία της Σαηεντολογίας, *Τι είναι η Σαηεντολογία;*, σελ. 527.
38. Εκκλησία της Σαηεντολογίας, *Οδηγός Αναφοράς στη Θρησκεία της Σαηεντολογίας: Απαντήσεις σε Ερωτήματα που Θέτουν Συνηθέστερα τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης* (Λος Άντζελες: Εκκλησία της Σαηεντολογίας Διεθνώς, 1994), σελ. 22.
39. Η Επιτροπή Πολιτών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα: «Η Ψυχιατρική και η Νότια Αφρική», *Δημιουργία Ρατσισμού: η Προδοσία της Ψυχιατρικής με το Πρόσχημα της Βοήθειας* (Λος Άντζελες, Επιτροπή Πολιτών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 1995), σελ. 18.
40. Κλίπις Κρίτζινγκερ, εκδότης, *Πιστοί στο Μέλλον* (Κέιπ Τάουν: Παγκόσμια Διάσκεψη για τη Θρησκεία και την Ειρήνη, Παράρτημα στη Νότια Αφρική, 1991).
41. Γουίλιαμ Τζέιμς, *Οι Ποικιλίες του Θρησκευτικού Βιώματος* (Νέα Υόρκη: Μακμίλαν, 1961), σελ. 393.
42. Ρόι Γουόλις: «Κίνδυνοι του Μέλλοντος: Σκέψεις για το Μέλλον της Σαηεντολογίας και τα Παιδιά του Θεού», στο έργο του Ντέιβιντ Ζ. Μπρόμλυ και του Φίλιπ Ε. Χάμοντ, εκδοτών: *Το Μέλλον των Νέων Θρησκευτικών Κινημάτων* (Μάκον, Γεωργία: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μέρσερ, 1987), σελ. 80-84· Ρόμπερτ Έλγουντ, «Ένας Ιστορικός της Θρησκείας Κοιτάζει το Μέλλον των Νέων Θρησκευτικών Κινημάτων», *βλέπε παραπάνω*, σελ. 249-250· Μπέντον Τζόνσον «Ένας Κοινωνιολόγος της Θρησκείας Κοιτάζει το Μέλλον των Νέων Θρησκευτικών Κινημάτων», *αυτόθι*, σελ. 253-256.

